

บทที่ 2

สำนักหักบัญชีและระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคาร

ในระบบเศรษฐกิจเมื่อมีธนาคารเกิดขึ้น ก็มีลูกค้าผู้ฝากเงินกับธนาคาร ซึ่งมีวิธีการที่จะเบิกเงินที่ตนฝากไว้กับธนาคารด้วยวิธีการต่าง ๆ หลายวิธี เช่น การเบิกถอนออกมาเป็นเงินสด โดยเจ้าของบัญชีจะต้องไปติดต่อกับธนาคารด้วยตนเอง ต้องกรอกแบบฟอร์มการเบิกถอนเงินของธนาคารพร้อมกับลงลายมือชื่อผู้เบิกถอน ซึ่งต้องตรงกับที่ให้ลายมือชื่อไว้กับธนาคาร หรืออาจต้องแสดงหลักฐานอย่างอื่นเพื่อให้ธนาคารผู้จ่ายเงินแน่ใจว่าจ่ายเงินให้ไม่ผิด ธนาคารจึงจะยอมจ่ายเงินสดให้ วิธีการเช่นว่านี้เป็นกรรับเงินสดมาเพื่อจ่ายชำระหนี้กันเป็นเงินสด คือใช้เงินสดเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนชำระหนี้กัน ซึ่งก่อให้เกิดความไม่สะดวกอย่างมากในกรณีที่เกิดกิจกรรมของการรับเงิน จ่ายเงินชำระกันมีจำนวนเงินหรือจำนวนครั้งในการรับจ่ายชำระมากขึ้น จึงได้มีการพัฒนาระบบการชำระเงินขึ้นมาเรื่อย ๆ โดยใช้ตราสารการเงิน โอนเงิน เช่น เช็ค ตัวแลกเงิน ตัวสัญญาใช้เงิน ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารจึงเป็นกลไกที่เกิดขึ้นตามมาจากความจำเป็นอันสืบเนื่องมาจากพัฒนาการของระบบการชำระเงิน ซึ่งทิวความนิยมในการใช้ตราสารการเงินในบัญชีที่ธนาคารแทนการใช้เงินสดชำระแก่กันปกติผู้รับเงินตามตราสารการเงินสามารถนำตราสารดังกล่าวไปแสดงเพื่อขอรับเงิน หรือขอรับการชำระบัญชีได้สองวิธี คือติดต่อกับธนาคารผู้จ่ายเงินตามที่ระบุไว้ในตราสารโดยตรงวิธีหนึ่ง กับติดต่อกับธนาคารอื่น ซึ่งไม่ใช่ธนาคารผู้จ่ายเงิน แต่เป็นธนาคารซึ่งตนมีบัญชีเงินฝากอยู่อีกวิธีหนึ่ง

ตราสารการเงินที่ผู้รับเงินนำไปขอรับเงินจากธนาคารผู้จ่ายเงินโดยตรงนั้นไม่จำเป็นต้องผ่านขั้นตอนการเรียกเก็บเงินระหว่างธนาคาร เพราะหากธนาคารผู้ได้รับตราสารพบว่าสาขาของตนไม่ใช่ผู้มีหน้าที่เป็นผู้จ่ายเงิน ตราสารนั้นจะถูกส่งไปยังสาขาธนาคารที่เป็นผู้จ่ายเงิน การชำระบัญชีจึงเป็นไปตามระบบข่ายงานสาขาของธนาคาร ซึ่งแล้วแต่ว่าแต่ละธนาคารจะมีวิธีการเรียกเก็บเงิน หรือหักบัญชีระหว่างสาขาอย่างไรก็ตามแต่วิธีการที่จะ

กำหนดขึ้น ซึ่งถือเป็นเรื่องภายในของแต่ละธนาคาร ถ้าเป็นกรณีธนาคารพบว่าสาขาของตนเป็นผู้จ่ายเงินตามตราสารนั้น ธนาคารจะนำเงินเข้าบัญชีเงินฝากของผู้รับเงิน หรืออาจจ่ายเงินสดให้ผู้รับเงินหากผู้รับเงินต้องการเช่นนั้น

สำหรับวิธีที่ล่อง ซึ่งผู้รับเงินใช้บริการของธนาคารที่ตนเคยติดต่อและได้เปิดบัญชีเงินฝากไว้เพื่อความสะดวก วิธีนี้ผู้รับเงินเพียงแต่นำตราสารการโอนเงินฝากเข้าบัญชีของตนที่ธนาคาร หลังจากนั้นธนาคารผู้รับฝากจะทำหน้าที่ส่งตราสารไปเรียกเก็บเงินจากธนาคารผู้จ่ายเงินแทนลูกค้า วิธีการเรียกเก็บเงินระหว่างธนาคารในแต่ละท้องถิ่นของแต่ละประเทศแตกต่างกันไปแล้วแต่พิธีปฏิบัติที่ธนาคารซึ่งร่วมอยู่ในระบบจะกำหนดขึ้น ข้อกำหนดอาจเป็นเพียงการทำความตกลงที่จะปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน หรือการกำหนดเส้นทางและเวลาการเรียกเก็บเงินอย่างมีระบบ

1. ประวัติสำนักหักบัญชีและระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคาร

ในอดีตเมื่อธุรกิจการค้ายังไม่เจริญก้าวหน้า การใช้เช็คเพื่อการค้ายังไม่แพร่หลาย ธนาคารพาณิชย์ที่ได้รับเช็คของธนาคารอื่น ซึ่งลูกค้านำมาเข้าบัญชี จะส่งเช็คนั้นไปเรียกเก็บเงินจากธนาคารเจ้าของเช็ค (ธนาคารผู้จ่าย) ด้วยการให้พนักงานหรือคนเดินหนังสือของธนาคารนำเช็คที่ได้รับไป เรียกเก็บเงินจากธนาคารเจ้าของเช็คนั้นโดยตรง (Walking Clearing) แต่ต่อมาการค้าเจริญขึ้น จำนวนธนาคารพาณิชย์ก็เพิ่มมากขึ้น การใช้เช็คเป็นที่นิยมกันโดยแพร่หลาย การที่ธนาคารพาณิชย์แต่ละแห่งต้องนำเช็คของธนาคารอื่นที่ตนได้รับไว้ไปเรียกเก็บเงินจากแต่ละธนาคาร ย่อมทำได้ไม่สะดวก มีความยุ่งยาก เสี่ยงต่อความไม่ปลอดภัย และเสียเวลาเป็นอันมาก การที่พนักงานของแต่ละธนาคารต้องเดินทางไปยังธนาคารผู้จ่ายเงินต่าง ๆ นี้ วันหนึ่งมีพนักงานคนหนึ่งได้เข้าไปในร้านกาแฟเพื่อพักเหนื่อย ได้สังเกตเห็นว่ามีพนักงานของธนาคารอื่น ๆ ได้แวะพักที่ร้านกาแฟแห่งนี้เช่นกัน จึงเกิดความคิดที่จะแลกเปลี่ยนเช็คที่พนักงานแต่ละคนถือมา โดยแลกเอาเช็คของธนาคารตนเองกลับไป เมื่อพนักงานคนอื่น ๆ ได้ทราบวิธีการเช่นนี้ต่างก็มาที่ร้านกาแฟแห่งนี้ เพื่อแลกเปลี่ยนเช็คกัน การแลกเปลี่ยนเช็คนี้เป็นการย่นเวลาของการเดินทางของพนักงานแต่ละคน ในการที่จะนำเช็คนั้นไปยังธนาคารผู้จ่ายเงิน การแลกเปลี่ยนเช็คอย่างนี้เป็นทางการนี้ได้ดำเนินการเรื่อย จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1773

พวกนายธนาคารต่าง ๆ ในกรุงลอนดอนได้ร่วมมือกันจัดตั้ง สถานที่แลกเปลี่ยนเช็คอย่างเป็นทางการขึ้นที่ "Five Bells" Dove Court off Lombard Street¹ ซึ่งเป็นสำนักหักบัญชี (Clearing House) แห่งแรก ดำเนินการหักบัญชีระหว่างธนาคารในลอนดอน ดังนั้น สำนักหักบัญชีจึงเป็นสถานที่ซึ่งธนาคารสมาชิกใช้เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนเช็คระหว่างกัน เพื่อทำการหักกลบหนี้อันหลีกเลี่ยงขึ้นในการแลกเปลี่ยน และดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการหักบัญชีระหว่างธนาคาร

ในปี ค.ศ. 1853 ได้มีแนวความคิดที่จะจัดตั้งสำนักหักบัญชีระหว่างธนาคารในกรุงนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา การชำระบัญชีผลการเรียกเก็บเงินกำหนดให้ทำเป็นรายสัปดาห์ ซึ่งต่อมาพบว่าไม่เป็นผลดี จึงเปลี่ยนมาใช้ระบบรายวันเป็นบรรทัดฐาน

2. โครงสร้างของระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคาร

โครงสร้างของระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยทั่วไป ประกอบด้วยองค์ประกอบอย่างน้อย 2 ประการคือ

2.1 ความร่วมมือระหว่างธนาคารสมาชิกในระบบการหักบัญชี ความร่วมมือนี้นำไปสู่ข้อกำหนด พิธีปฏิบัติเกี่ยวกับวิธีที่สมาชิกจะนำตราสารการโอนเงินมาแลกเปลี่ยนกัน ตลอดจนการชำระบัญชีระหว่างกันหลังจากได้ทราบจำนวนเงินรับจ่ายสุทธิ จากผลการเรียกเก็บในวันนั้น ๆ

2.2 สถานที่หรือศูนย์รวม ซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อให้ธนาคารสมาชิกนำตราสารการโอนเงินมาแลกเปลี่ยนกัน รวมทั้งประมวลผลให้ทราบฐานะสุทธิของการหักชำระบัญชีกัน อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างกันในระดับของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้คำว่าสถานที่หรือศูนย์รวมระบบการหักบัญชีมีความหมายครอบคลุมตั้งแต่สถานที่ทำการของธนาคารต่าง ๆ ซึ่งหมายความว่าสมาชิกต้องเดินทางไปยังตราสารถึงที่ทำการของธนาคารผู้จ่ายเงิน สถานที่ที่เป็นศูนย์รวมให้ธนาคารสมาชิกพบปะแลกเปลี่ยนตราสารกัน ซึ่งเรียกว่าที่ทำการสำนักหักบัญชี และสถานที่ที่เป็นที่ตั้ง

1

Edward Nevin & E.W. Davis, The London Clearing Banks, p. 41.

เครื่องคอมพิวเตอร์กลางเพื่อรวบรวมข้อมูลการโอนเงินจากธนาคารสมาชิก เป็นต้น ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารในประเทศพัฒนาแล้วปัจจุบัน เป็นสำนักหักบัญชีอัตโนมัติ (Automated Clearing House System) ซึ่งการกำหนดสถานที่พบปะแลกเปลี่ยนตราสารที่สำนักหักบัญชีมีความสำคัญน้อยลง หัวใจของการหักบัญชีอยู่ที่การรับและส่งข้อมูลการโอนเงินระหว่างธนาคารสมาชิกซึ่งกระทำผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ศูนย์ ธนาคารสมาชิกซึ่งได้รับข้อมูลรายการที่ถูกเรียกเก็บเงินจากศูนย์จะดำเนินการเกี่ยวกับการตรวจสอบความถูกต้อง และบันทึกบัญชีลูกค้าได้ทันที การจัดทำดุลหักบัญชีเมื่อสิ้นสัปดาห์หักบัญชีประจำวัน เป็นหน้าที่ของศูนย์จะต้องแจ้งต่อสมาชิกและธนาคารกลาง เพื่อจัดเตรียมเงินทุนและบันทึกรายการชำระดุลการหักบัญชีต่อไป

นอกจากองค์ประกอบหลักของระบบการหักบัญชีที่กล่าวมาแล้ว ในทางปฏิบัติระบบการหักบัญชีอาจมีองค์ประกอบอื่นที่จำเป็นอีก เช่นอุปกรณ์เครื่องจักรกลช่วยในการแยกและเรียงตราสารการโอนเงิน แยกเป็นรายธนาคารและรายสาขา เครื่องคำนวณหรือเครื่องคอมพิวเตอร์ขนาดเล็กช่วยคำนวณธุรกรรมและจำนวนเงินการแลกเปลี่ยนเช็ค เครื่องติดต่อระหว่างธนาคารสมาชิก ซึ่งเชื่อมโยงกันโดยมีสำนักหักบัญชีเป็นศูนย์กลาง และเจ้าพนักงานหักบัญชีทำหน้าที่ดูแลและบันทึกรายการชำระบัญชี เป็นต้น

3. ความเป็นมาของสำนักหักบัญชีในประเทศไทย

สำหรับในประเทศไทย แต่เดิมมีการหักบัญชีประจำวันระหว่างธนาคารเป็นระบบการหักบัญชีระหว่างกันโดยวิธีการส่งเช็คไปเรียกเก็บโดยตรง และต่างก็เปิดบัญชีเงินฝากระหว่างกันไว้ เมื่อมีเช็คส่งไปเรียกเก็บหรือรับไว้เพื่อการเรียกเก็บก็จะใช้วิธีหักจากบัญชีเงินฝากของธนาคารนั้น ๆ เป็นรายธนาคารไป ต่อมาเมื่อได้มีการจัดตั้งธนาคารแห่งประเทศไทยขึ้นตามพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย พุทธศักราช 2485 จึงได้มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดกิจการของธนาคารแห่งประเทศไทย พุทธศักราช 2485 เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2485 ให้ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นผู้ดำเนินการแห่งระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคาร (มาตรา 12 อนุมาตรา 16) จากการที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้ดังกล่าว บรรดาธนาคารพาณิชย์จำนวน 4 ธนาคาร ได้แก่ ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด ธนาคารเอเชีย จำกัด ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด และบริษัทธนาคารไทย จำกัด (คือธนาคารมณฑลซึ่งได้ควบกิจการกับธนาคารเกษตรเป็น

ธนาคารกรุงไทยในปัจจุบัน) ได้มาทำความเข้าใจกับธนาคารแห่งประเทศไทยเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2487 ขอให้ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นผู้จัดระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารขึ้น รวมทั้งเป็นผู้ร่างระเบียบการหักบัญชีเพื่อร่วมพิจารณาหารือกัน แต่ก็ปรากฏว่ามิได้มีการประกาศใช้ร่างระเบียบที่กล่าว จนถึงปี พุทธศักราช 2488 ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงเสนอร่างระเบียบการหักบัญชีระหว่างธนาคารขึ้นใหม่ และนำเสนอบริษัทพาณิชย์ต่าง ๆ ในขณะนั้นเพื่อขอความเห็นชอบ ในที่สุดระเบียบการหักบัญชีที่ร่างขึ้นก็สำเร็จ และประกาศใช้เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2488 ซึ่งถือว่าเป็นวันเปิดดำเนินการของสำนักหักบัญชี สำนักหักบัญชีมีสถานที่ทำการครั้งแรกในบริเวณที่ทำการธนาคารแห่งประเทศไทย บางขุนพรหม เป็นเรือนไม้ชั้นเดียว มีธนาคารสมาชิกแรกเริ่มประกอบด้วย ธนาคารพาณิชย์ 6 ใน 8 แห่งในขณะนั้น ซึ่งได้แก่ ธนาคารมณฑล จำกัด ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด ธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การ จำกัด ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด และธนาคารกสิกรไทย จำกัด ต่อมา เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2496 ได้ย้ายสถานที่ทำการไปอยู่ ณ อาคารของสหธนาคารกรุงเทพ จำกัด ล้อมแยก จนกระทั่งธนาคารแห่งประเทศไทยสำนักงานสำรวจคดีเปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2512 สำนักหักบัญชีจึงได้ย้ายมาอยู่ที่สำนักงานสำรวจคดีชั้น 3 จนถึงปัจจุบัน

4. ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารในประเทศไทย

ในปัจจุบันตราสารการเรียกเก็บเงินผ่านระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคาร ได้แก่ ตราสารสั่งให้ธนาคารจ่ายเงินประเภท เช็ค ตีราฟ ตัวแลกเงินและตัวสัญญาใช้เงิน ซึ่งสั่งให้ธนาคารพาณิชย์จ่ายเงินเมื่อทวงถาม หรือจ่ายเงินเมื่อครบกำหนดแต่ธนาคารพาณิชย์ได้รับรองการจ่ายเงินไว้ก่อนแล้ว เอกสารอื่นที่สั่งให้จ่ายเงินจากบัญชีเงินฝากที่ธนาคาร เช่น สลิปที่เกิดขึ้นจากการใช้บัตร เครดิตต่าง ๆ ยังไม่สามารถนำมาเข้าระบบการหักบัญชีได้

ระบบการหักบัญชีในประเทศไทยมีลักษณะการดำเนินงานแตกต่างกับประเทศอื่น โดยแปรผันตามระดับการพัฒนา ความแตกต่างกันภายในประเทศแปรผันตามระดับของความร่วมมือระหว่างธนาคารในระบบ ปัจจุบันจึงมีการหักบัญชีหลายลักษณะในประเทศไทย คือ ระบบที่มีคู่บัญชีที่ตั้ง เฉพาะ เป็นที่ทำการของสำนักหักบัญชีระบบที่ฝากธนาคารอื่นเรียกเก็บ และ

ระบบที่ธนาคารสมาชิกต้องนำส่งตราสารไปถึงสถานที่ทำการของธนาคารผู้จ่ายเงิน อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่าระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารในประเทศไทยทั้งหมดก่อตั้งขึ้นด้วยความร่วมมือของธนาคารพาณิชย์ และอาจมีธนาคารแห่งประเทศไทย หรือสาขาหรือผู้แทนธนาคารในต่างจังหวัด เป็นผู้ประสานงาน แต่มาในระยะ 4-5 ปีที่ผ่านมา เริ่มมีสำนักหักบัญชีที่ก่อตั้งขึ้นด้วยความร่วมมือระหว่างธนาคารพาณิชย์โดยลำพัง

นอกจากลักษณะการก่อตั้งดังกล่าวแล้ว ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารยังสามารถจำแนกเป็น 2 ส่วนคือ การหักบัญชีภายในเขต และการหักบัญชีต่างเขต สำนักหักบัญชี ในแต่ละส่วนจะประกอบด้วยสำนักหักบัญชี ซึ่งมีลักษณะการก่อตั้งต่าง ๆ กัน ดังรายละเอียดที่จะกล่าวต่อไป

4.1 การหักบัญชีภายในเขต หมายถึงการหักบัญชีระหว่างธนาคาร ซึ่งธนาคารคู่กรณีทั้งผู้เรียกเก็บเงินและผู้จ่ายเงินตามตราสารอยู่ในจังหวัดหรืออำเภอ หรือในเขตความรับผิดชอบของสำนักหักบัญชีเดียวกัน การดำเนินงานของระบบการหักบัญชีภายในเขตนี้มี 3 ลักษณะคือ

4.1.1 ระบบการหักบัญชีท้องถิ่นแบบนำส่งตราสารถึงสถานที่ทำการของธนาคารผู้จ่ายเงินโดยตรง วิธีการหักบัญชีในระบบนี้เริ่มด้วยการรวบรวมตราสารโอนเงินไปส่งถึงที่ทำการของธนาคารผู้จ่ายเงิน การนำส่งเช็คเรียกเก็บนี้ทยอยทำได้ตลอดเวลาทำการของธนาคาร ส่วนผลการเรียกเก็บทราบได้เมื่อสิ้นวัน เพราะฐานะการได้หรือเสียดุลหักบัญชี คือผลต่างระหว่างยอดเงินที่ถูกเรียกเก็บ กับยอดเงินที่ส่งไปเรียกเก็บจากธนาคารคู่กรณี การชำระบัญชีกระทำได้ 3 วิธีคือ

- ก) บันทึกเป็นบัญชีระหว่างกัน
- ข) ชำระกันเป็นเงินสด
- ค) ธนาคารที่เสียดุลออกตั๋วแลกเงินธนาคาร (Draft) หรือเช็คธนาคารแทนการชำระเงินสดแก่ธนาคารที่ได้ดุล หากธนาคารที่ได้ดุลได้รับชำระด้วยเช็คธนาคารก็จะเลือกเรียกเก็บเงินได้ 2 วิธีคือ ขอขึ้นเงินสดจากธนาคารผู้จ่ายในท้องถิ่นหรือส่งเข้าเรียกเก็บเงินจากสำนักงานใหญ่ในกรุงเทพมหานคร แต่ถ้าได้รับชำระด้วยตั๋วแลกเงินธนาคาร ธนาคารผู้รับจะขอรับเงินสดในท้องถิ่นได้เฉพาะกรณีที่ตั๋วแลกเงินธนาคารส่งจ่ายเงินในท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ตั๋วแลกเงินธนาคารที่ใช้ชำระดุลการหักบัญชีส่วนใหญ่จะส่งจ่ายเงินที่

กรุงเทพมหานคร ธนาคารผู้รับจึงต้องส่งไปเรียกเก็บเงินในกรุงเทพมหานคร การส่งตราสารไปเรียกเก็บในกรุงเทพฯ นี้มีผลเท่ากับการโอนเงินของสาขาไปให้สำนักงานใหญ่ เพราะสำนักงานใหญ่จะเป็นผู้นำตราสารส่งไปเรียกเก็บจากธนาคารผู้จ่ายเงินในรอบเชิดต่างจังหวัด และรับเงินแทนสาขา การส่งตราสารเข้าสำนักงานใหญ่นี้จึงเป็นวิธีหนึ่งซึ่งสาขาธนาคารพาณิชย์ในต่างจังหวัดใช้เพื่อ โอนเงินส่วนเกินความจำเป็นของสาขาไปให้สำนักงานใหญ่ อันถือเป็นการดำเนินธุรกิจปกติของธนาคาร ทั้งนี้เพื่อให้สำนักงานใหญ่เป็นศูนย์กลางการจัดการและบริหารเงินทุนของธนาคารได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ระบบการหักบัญชีในลักษณะแรกนี้มีพิธีปฏิบัติค่อนข้างยืดหยุ่น กำหนดเวลาและสถานที่ดำเนินการหักบัญชีไม่จำกัด ทางปฏิบัติจึงสามารถแลกเปลี่ยนตราสารกันได้ตลอดเวลาทำการของธนาคาร และทราบผลการหักบัญชีระหว่างธนาคารในเย็นวันเดียวกัน เชื่อกันว่ามีปัญหาไม่สามารถจ่ายเงินได้สามารถนำส่งคืนธนาคารผู้ส่งมา เรียกเก็บได้ทันทีหรืออย่างช้าในวันทำการถัดไป ส่วนการโอนกลับรายการชำระบัญชีกรณีเชิดคืนกระทำในเช้าของวันทำการถัดไป จึงเป็นหลักปฏิบัติมาตรฐานที่ลูกค้าจะทราบผลการเรียกเก็บเงินตามเชิดในวันทำการถัดไป

ความสะดวกของการคมนาคม และปริมาณตราสารที่มีจำนวนไม่มากนัก ทำให้ระบบการหักบัญชีลักษณะดังกล่าวนี้ ยังคงเหมาะกับสภาพการณ์ในต่างจังหวัด ระบบการหักบัญชีท้องถิ่นแบบนี้ นำส่งตราสารถึงสถานที่ทำการของธนาคารผู้จ่ายจึงยังมีใช้อยู่ทั่วไปในเขตอำเภอที่มีสำนักงานธนาคารพาณิชย์น้อยแห่ง

4.1.2 ระบบการหักบัญชีซึ่งมีสถานที่เฉพาะเป็นที่ทำการสำนักหักบัญชี ก่อตั้งขึ้นด้วยความร่วมมือของธนาคารในระบบ โดยมีธนาคารแห่งประเทศไทยสาขาธนาคารแห่งประเทศไทย หรือผู้แทนธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นสมาชิก และ/หรือ เป็นเจ้าพนักงานหักบัญชี สำนักหักบัญชีที่ดำเนินการในลักษณะนี้ได้แก่ สำนักหักบัญชีในกรุงเทพฯ สำนักหักบัญชีที่สาขาภาคธนาคารแห่งประเทศไทย และสำนักหักบัญชีในจังหวัด/อำเภอที่มีผู้แทนธนาคารแห่งประเทศไทยอยู่ ความแตกต่างระหว่างสำนักหักบัญชีทั้ง 3 ประเภทคือ สำนักหักบัญชีในกรุงเทพฯ และจังหวัดที่มีสาขาภาคธนาคารแห่งประเทศไทย 3 จังหวัด คือที่สาปาง ขอนแก่น หนองบัวลำภูนั้น ธนาคารแห่งประเทศไทยร่วมเป็นสมาชิกแลกเปลี่ยนตราสารในสำนักหักบัญชี ในขณะที่พนักงานธนาคารแห่งประเทศไทยทำหน้าที่เป็น เจ้าพนักงานหักบัญชีด้วย แต่สำนักหักบัญชี

ในจังหวัด/อำเภออื่น ๆ อีก 50 แห่งซึ่งมีผู้แทนธนาคารแห่งประเทศไทยนั้น ผู้แทนธนาคาร แห่งประเทศไทยไม่ได้ เข้าเป็นสมาชิกของสำนักหักบัญชีแต่ทำหน้าที่เป็นเพียง เจ้าพนักงานหักบัญชี

ขั้นตอนการหักบัญชีในระบบนี้กระทำอย่างมีระบบและเป็นมาตรฐาน คือวางระเบียบ ปฏิบัติในการแลกเปลี่ยนตราสารไวซ์ดแล้ง เช่น มีกำหนดเวลาเริ่มรอบการหักบัญชีและสิ้นสุด เวลาการแลกเปลี่ยนแน่นอน กำหนดตัวบุคคลซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้แทนธนาคารสมาชิกมาประจำที่ สำนักหักบัญชี กำหนดแบบเอกสารที่สมาชิกต้องจัดทำเพื่อประโยชน์ในการประมวลผลการ หักบัญชี และกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์อื่น ๆ อีกเพื่อให้อำนวยให้การหักบัญชีเป็นไปอย่าง ถูกต้อง

เนื่องจากการหักบัญชีในระบบนี้ เป็นระบบที่มีความสำคัญและถือเป็นหัวใจหลักของ ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคาร เพราะรายการการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยส่วนใหญ่ จะทำผ่านระบบนี้ โดยเฉพาะที่ศูนย์กลางคือ สำนักหักบัญชีที่กรุงเทพฯ จึงเป็นระบบการ หักบัญชีที่กำลัพิจารณาเพื่อนำเอาคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ ซึ่งจะได้กล่าวถึงโดยละเอียดใน ภายหลัง

4.1.3 ระบบการหักบัญชีซึ่ง ก่อตั้ง และดำเนินการ โดยสาขา ธนาคารพาณิชย์ โดยสาขา สำนักหักบัญชีที่ดำเนินการในลักษณะนี้ในปัจจุบันมี 12 แห่ง คือ อำเภอเบตง อำเภอสุไหงโกลุด อำเภอสตูล อำเภอตะพานหิน อำเภอคัสราซา อำเภอบ้านโป่ง อำเภอชุมแพ อำเภอปากช่อง อำเภออุทอง อำเภอทุ่งสง อำเภอบ้านแพ้ว และอำเภอ หล่มสัก ซึ่งทั้งหมดอยู่ในอำเภอซึ่งมีปริมาณตราสาร เรียกเก็บเงินระหว่างธนาคารสูง และมี จำนวนธนาคารในท้องถิ่นมากจนสามารถ เห็นประโยชน์ที่จะได้จากการจัดตั้งสำนักหักบัญชี ท้องถิ่น เนื่องจากข่าวยางานผู้แทนธนาคารแห่งประเทศไทยครอบคลุมไปไม่ถึง สาขาธนาคาร พณิชย์ซึ่ง ก่อตั้ง และดำเนินการ สำนักหักบัญชีโดยสาขา ซึ่งพนักงานหักบัญชีก็คือผู้แทนธนาคาร สมาชิกที่ผลัดเปลี่ยนกันทำหน้าที่ ส่วนสถานที่ตั้งสำนักหักบัญชีอาจใช้สถานที่ทำการของสมาชิก ของธนาคารใดธนาคารหนึ่งก็ได้ ขั้นตอนการแลกเปลี่ยนตราสารในระบบนี้คล้ายกับสำนักหัก บัญชี ซึ่งมีธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นผู้ดำเนินการ จะแตกต่างกันเฉพาะวิธีการชำระบัญชี หลังจากที่ได้ทราบดุล (สุทธิ) การหักบัญชีประจำวัน ทั้งนี้เพราะการหักบัญชีระบบนี้ไม่มีแหล่ง รวมบัญชีเงินฝากของธนาคารสมาชิกภายในท้องถิ่น การชำระบัญชีในปัจจุบันจึงกระทำได้ 2 วิธี คือ

ก. เจ้าพนักงานหักบัญชีแจ้งยอดดุลหักบัญชีสุทธิประจำวันของแต่ละธนาคารไปยังสาขาภาคของธนาคารแห่งประเทศไทยด้วยวิธีสื่อสาร และธนาคารแห่งประเทศไทยจะบันทึกบัญชีเงินฝากแก่แต่ละธนาคาร การชำระบัญชีจึงเป็นระบบธนาคารละยอดเดียว (net-position Basis) วิธีนี้เป็นวิธีที่สำนักหักบัญชีระบอบอำเภอในภาคใต้ใช้อยู่

ข. ชำระบัญชีกันด้วยวิธีออกเช็คของธนาคารหรือตั๋วแลกเงินธนาคารให้แก่ธนาคารที่ได้ดุลคล้ายวิธีการของระบบการหักบัญชีท้องถิ่นตามข้อ 4.1.1 แต่เพื่อเป็นการลดปริมาณรายการชำระบัญชีระหว่างสมาชิก เจ้าพนักงานหักบัญชีแจ้งฐานะสุทธิการหักบัญชีประจำวันโดยใช้ยอดดุลสุทธิธนาคารละยอดเดียว เช่นเดียวกับข้อ ก. แต่จะแจ้งพร้อมกับจัดสรรให้ทราบว่าธนาคารใดจะเป็นผู้ออกเช็คหรือตั๋วแลกเงินธนาคารจ่ายแก่ธนาคารใด โดยอาศัยหลักเกณฑ์การเลือกจัดให้สำหรับคู่กรณีที่มีจำนวนเงินการเสียดุลสุทธิและได้ดุลสุทธิใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ยอดจำนวนเงินชำระบัญชีเป็นหลักแหล่งบาท เคียงเคียงอยู่ของแต่ละธนาคารจะนำไปรวมกับดุลการหักบัญชีในวันทำการถัดไป

4.2 การหักบัญชีต่างเขต ได้แก่ระบบการหักบัญชีสำหรับตราสารการโอนเงิน ซึ่งธนาคารผู้เรียกเก็บเงิน และธนาคารผู้จ่ายเงินอยู่ต่างเขตอำเภอ ต่างเขตจังหวัด หรือต่างเขตความรับผิดชอบของสำนักหักบัญชี การหักบัญชีซึ่งเกิดขึ้นระหว่างธนาคารใน 7 จังหวัดต่อไปนี้คือ สมุทรปราการ สมุทรสาคร ปทุมธานี นครปฐม นนทบุรี อโยธยาและกรุงเทพมหานคร แม้จะเป็นการเรียกเก็บระหว่างจังหวัด แต่ไม่เข้าอยู่ในระบบการหักบัญชีต่างเขต เพราะทั้งหมดอยู่ในเขตรับผิดชอบของสำนักหักบัญชีเดียวกัน คือสำนักหักบัญชีกรุงเทพมหานคร ระบบการหักบัญชีต่างเขต มีการดำเนินงานต่างกัน 2 ลักษณะคือ

4.2.1 ระบบการหักบัญชีที่อาศัยรายงานสาขาของธนาคารพาณิชย์ ขึ้นตอนการดำเนินงานเพื่อหักบัญชีในระบบนี้ คือสาขาธนาคารในต่างจังหวัดจะรวบรวมนำส่งเข้าสำนักงานใหญ่ของตน และสำนักงานใหญ่ของธนาคารผู้รับเงินจะเป็นตัวแทนตราสารเข้าแลกเปลี่ยนกับสำนักงานใหญ่ของธนาคารผู้จ่ายเงินผ่านสำนักหักบัญชีลุ่มวงค์ในรอบเช็คต่างจังหวัด ขึ้นตอนการหักบัญชีในรอบเช็คต่างจังหวัด สิ้นสุดด้วยการรับรองยอดการแลกเปลี่ยนตราสารโดยจะยังไม่ชำระบัญชีแก่กัน หลังจากนั้นเป็นการเรียกเก็บเงินระหว่างสำนักงานใหญ่ของธนาคารผู้จ่ายกับสาขาที่เป็นผู้จ่ายเงิน ซึ่งต้องใช้เวลาประมาณ 2 สัปดาห์ในการส่งตราสารไป และรอรับผลการเรียกเก็บที่สาขาจะแจ้งกลับมาที่สำนักงานใหญ่ จึงกล่าวได้ว่าระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารต่างเขตสำนักหักบัญชีที่อาศัย

ข่ายงานสาขาของธนาคารพาณิชย์ เป็นการหักบัญชีซึ่งรวบรวมผลการชำระบัญชีไว้ในส่วนกลาง ระหว่างสำนักงานใหญ่ของธนาคารผู้รับเงินและสำนักงานใหญ่ของธนาคารผู้จ่ายเงิน ส่วนระหว่างสาขาและสำนักงานใหญ่ของทั้งสองฝ่าย เป็นเรื่องภายในธนาคาร แล้วแต่ว่านโยบายการหักบัญชีและงานบริหารสาขาของแต่ละธนาคารจะเป็นระบบใด อย่างไรก็ตาม ในกรณีเช็คต่างเขตที่ธนาคารผู้รับเงินและธนาคารผู้จ่ายเงินไม่ได้ห่างไกลกันมากนัก เช่นอยู่ต่างอำเภอในจังหวัดเดียวกัน หรืออยู่ในจังหวัดข้างเคียง การนำส่งตราสารโอนเงินเข้าสำนักงานใหญ่ เพื่อเรียกเก็บจากสำนักงานใหญ่ของธนาคารผู้จ่ายอาจเสียเวลาและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูงกว่าวิธีฝากเรียกเก็บ ธนาคารที่รับฝากเรียกเก็บอาจเป็นธนาคารอื่น หรือสาขาอื่นของธนาคารเดียวกัน ซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดเดียวกับธนาคารผู้จ่าย และได้เข้าร่วมอยู่ในระบบการหักบัญชีท้องถิ่นแห่งเดียวกับธนาคารผู้จ่าย

4.2.2 ระบบการหักบัญชีที่อาศัยข่ายงานสาขาของธนาคารแห่งประเทศไทย ระบบนี้เกิดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การเรียกเก็บเงินตามเช็คต่างจังหวัดที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้รับจากการนำฝากของสถาบันการเงิน ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจและการดำเนินธุรกิจของธนาคารแห่งประเทศไทย เช่น เช็ค ดอกเบี้ยพันธบัตรและอื่น ๆ ธนาคารแห่งประเทศไทยจะแยกตราสาร ซึ่งผู้จ่ายเงินอยู่ในเขตความรับผิดชอบของสำนักหักบัญชีที่สาขาภาคส่งไปเรียกเก็บผ่านสำนักหักบัญชีที่สาขาภาคโดยตรง ซึ่งเรียกระบบการหักบัญชีนี้ว่า เป็นการหักบัญชีที่อาศัยข่ายงานสาขาของธนาคารแห่งประเทศไทย ส่วนตราสารอื่นที่ผู้จ่ายเงินไม่อยู่ในจังหวัดสาขาภาค ธนาคารแห่งประเทศไทยใช้วิธีรวบรวมส่งเรียกเก็บจากสำนักงานใหญ่ของธนาคารผู้จ่ายในกรุงเทพมหานคร โดยส่งถึงที่ทำการสำนักงานใหญ่ของธนาคารผู้จ่าย ขั้นตอนภายหลัง เช่นการแจ้งผลการชำระบัญชี การคิดค่าธรรมเนียม และกำหนดเวลาชั้นสูงที่ใช้เรียกเก็บจากธนาคารผู้จ่าย มีวิธีการเช่นเดียวกับระบบการหักบัญชีที่อาศัยข่ายงานสาขาของธนาคารพาณิชย์

ที่กล่าวมาทั้งหมด คือระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีอยู่ ซึ่งแต่ละแบบก็มีความเหมาะสมต่าง ๆ กันไป แล้วแต่สภาพแวดล้อม อันเป็นองค์ประกอบที่กำหนดให้เกิดระบบการหักบัญชีรูปแบบนั้น ๆ ขึ้น

5. วิธีการหักบัญชีที่สำนักหักบัญชีกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน

สำนักหักบัญชีที่กรุงเทพฯ กำหนดให้มีการแลกเปลี่ยนเช็คเพื่อหักบัญชีระหว่างธนาคาร ทุกวันทำการ โดยแบ่งเป็นรอบธรรมดา และรอบเช็คคืน

การหักบัญชีรอบธรรมดา ยังแบ่งเป็น 2 รอบคือ รอบแรกตั้งแต่วันที่ 9.30 น. ถึง 10.00 น. และรอบที่สองตั้งแต่วันที่ 12.00 น. ถึง 13.00 น.

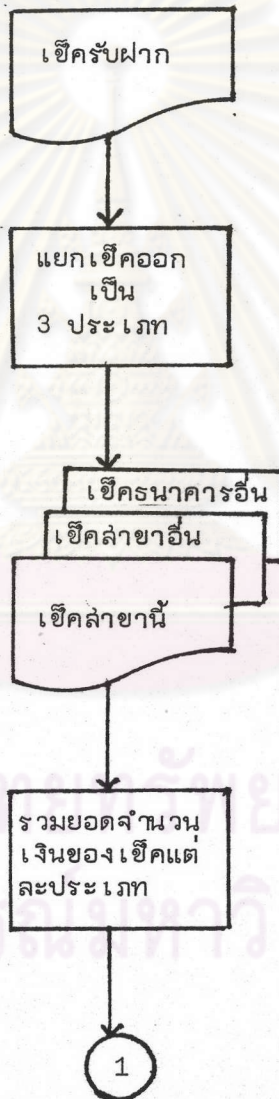
รอบแรกเป็นรอบการหักบัญชีของธนาคารขนาดใหญ่ ซึ่งหมายถึงธนาคารที่มีปริมาณเช็ค นำส่งหรือรับจากสำนักหักบัญชีอย่างใดอย่างหนึ่ง เฉลี่ยทุก 6 เดือน โดยถือวันสิ้นเดือนพฤษภาคม และพฤศจิกายนเป็นเกณฑ์ ไม่ต่ำกว่า 80,000 ฉบับต่อเดือน หรือธนาคารที่มีสาขาตั้งแต่ 20 สาขา ขึ้นไป ในปัจจุบันรอบเวลาดังกล่าวมีธนาคารขนาดใหญ่ที่นำเช็คมาแลกเปลี่ยนระหว่างกันเพื่อหักบัญชี 14 ธนาคารคือ ธนาคารแห่งประเทศไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด ธนาคาร เอเชีย จำกัด ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด ธนาคารกรุงเทพ พาณิชยกรรม จำกัด ธนาคาร กรุงเทพ จำกัด ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด ธนาคารกสิกรไทย จำกัด ธนาคารมหานคร จำกัด ธนาคารศรีนคร จำกัด ธนาคารทหารไทย จำกัด ธนาคารสยาม จำกัด ธนาคาร กรุงไทย จำกัด และธนาคารสแตนดาร์ดชาร์เตอร์ด ซึ่งจะต้องทำการแลกเปลี่ยนเช็คระหว่างกัน และยื่นดูผลการหักบัญชีต่อสำนักหักบัญชีให้เสร็จสิ้นภายในเวลาไม่เกิน 1 ชั่วโมง นับจากเวลา 10.00 น. เช็คที่เข้ามาในรอบนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเช็ครับเข้าบัญชีแต่ส่งไปเรียกเก็บไม่ทัน ที่ค้าง จากวันก่อน

รอบเวลา 13.00 น. เป็นรอบการหักบัญชีของทุกธนาคาร รวมทั้งธนาคารขนาดใหญ่ 14 ธนาคารที่กล่าวแล้วข้างต้นด้วย การแลกเปลี่ยนเช็คในรอบนี้จะต้องทำให้เสร็จสิ้นและยื่นดู การหักบัญชีภายใน 1½ ชั่วโมงนับจากเวลา 13.00 น.

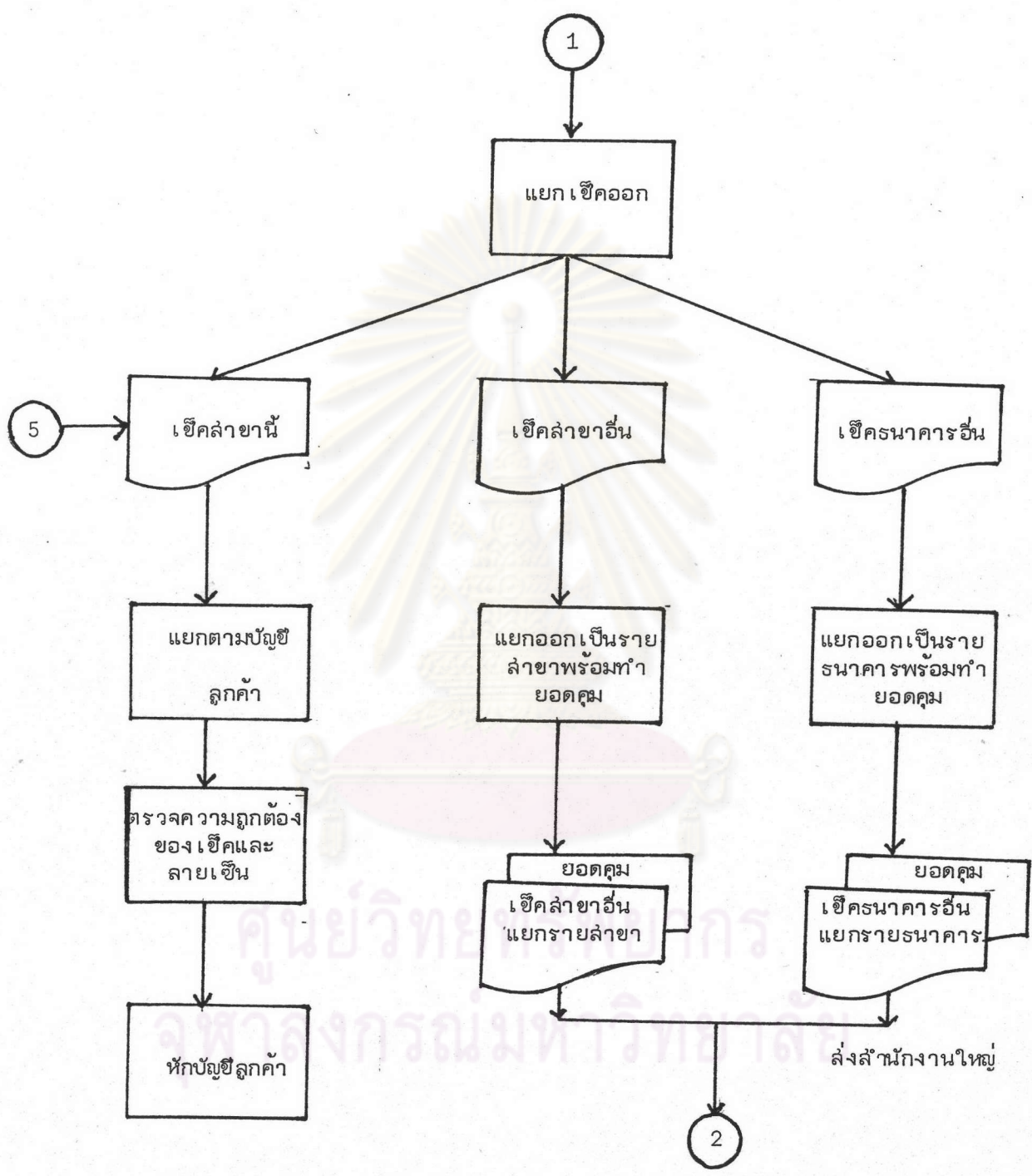
สำหรับธนาคารที่มีสาขา ให้ธนาคารที่เป็นสาขาทุกแห่งทำการหักบัญชีผ่านสำนักงานใหญ่ ของตน โดยสำนักงานใหญ่จะเป็นผู้รวบรวมเช็คทั้งหมดของสาขาแล้วส่งมาทำการหักบัญชีที่สำนักหักบัญชี เช็คทุกฉบับที่จะนำมาแลกเปลี่ยนให้ธนาคารผู้รับมา ชัดคร่อมเฉพาะในนามของธนาคาร

แผนผัง (Flow Chart) แสดงการปฏิบัติงานหลักบัญชีในระบบปัจจุบัน

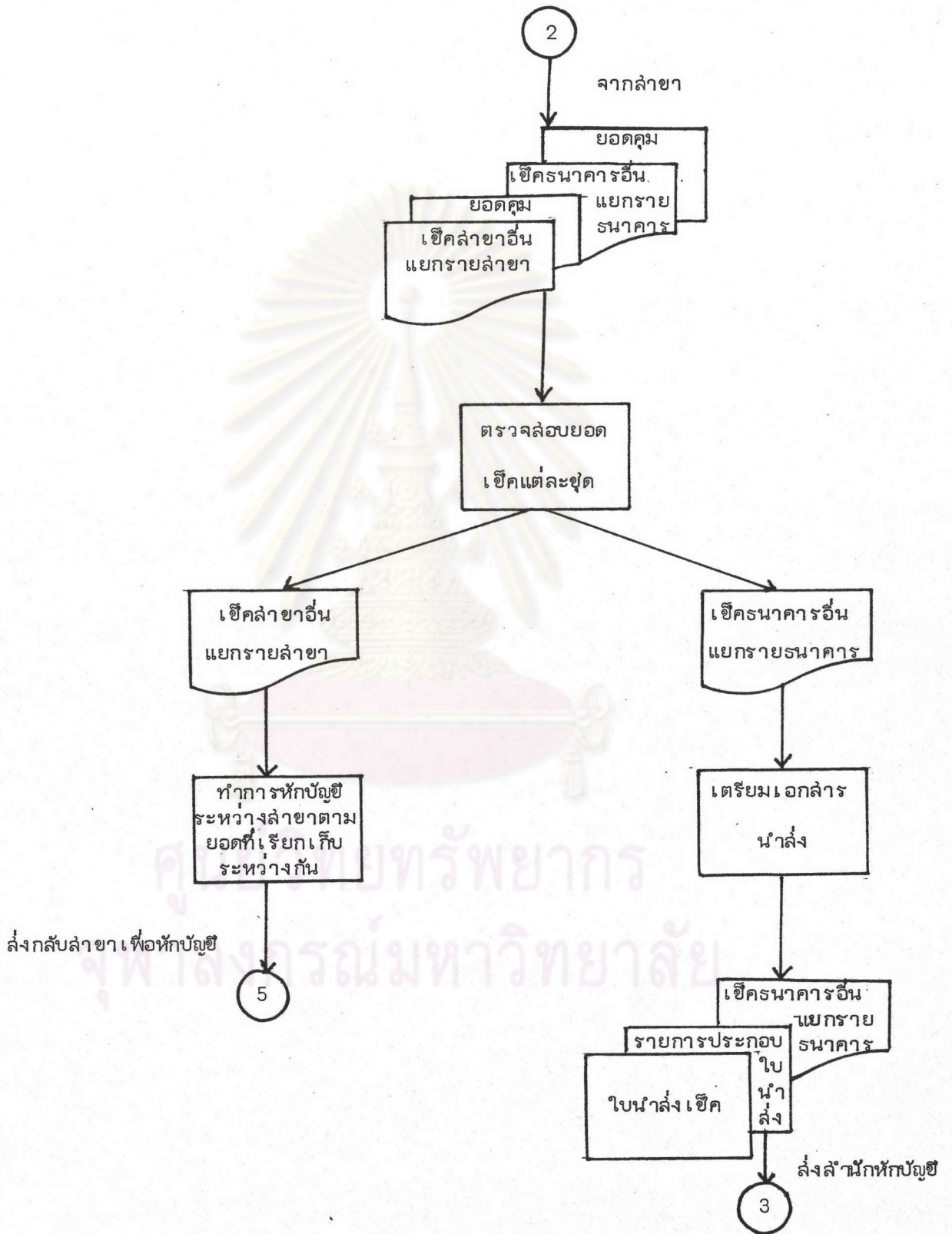
การปฏิบัติงานที่สาขา

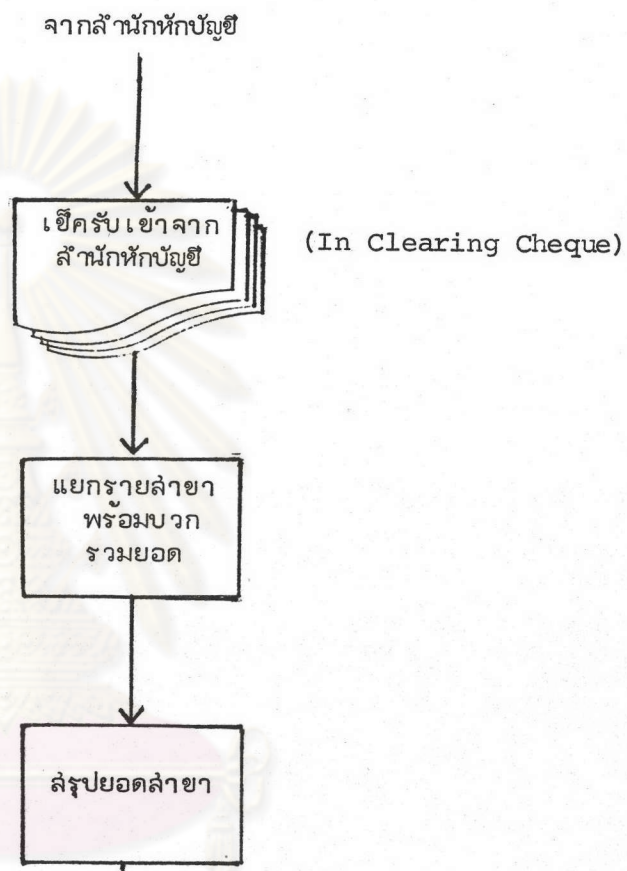
การปฏิบัติงานที่สาขา (ต่อ)

การปฏิบัติงานที่สำนักงานใหญ่

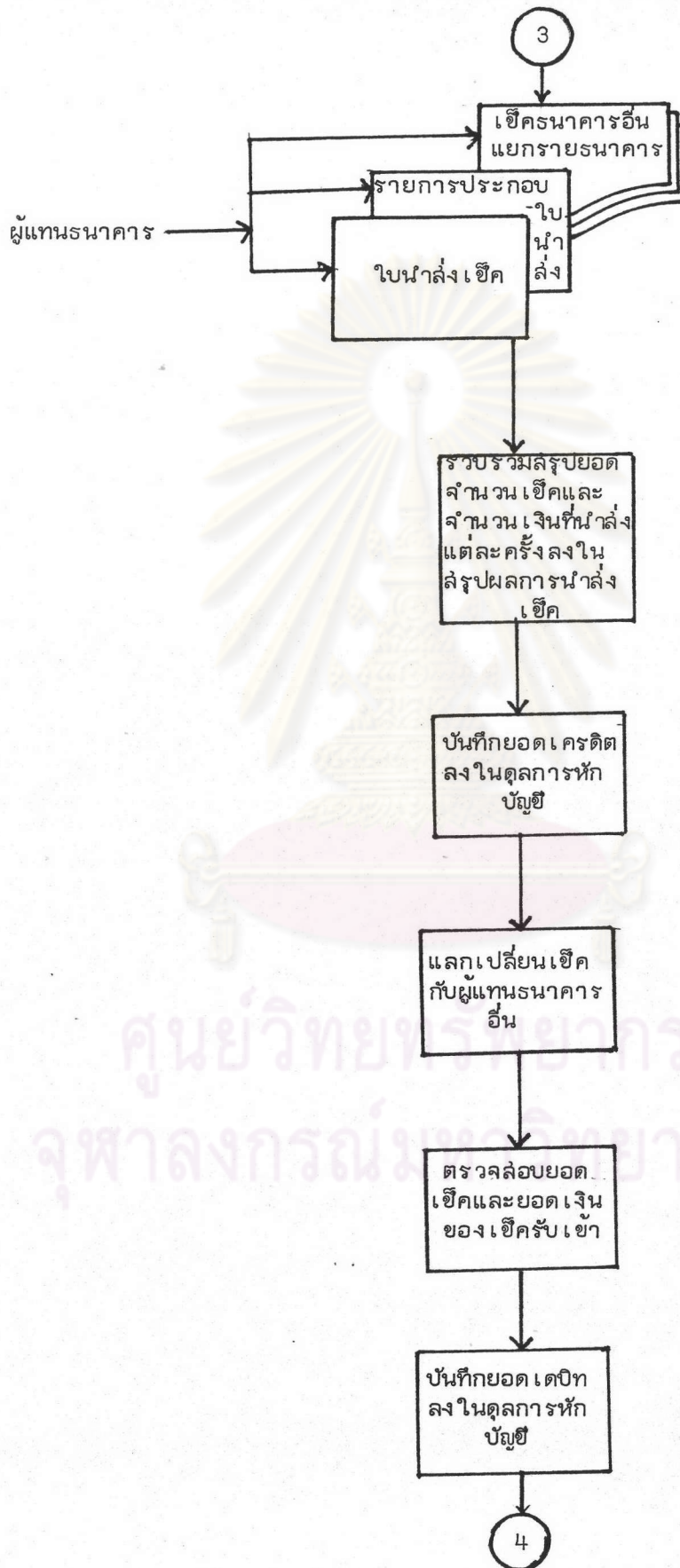
การปฏิบัติงานที่สำนักงานใหญ่ (ต่อ)

ส่งกลับสาขาเพื่อหักบัญชี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การปฏิบัติงานที่สำนักงานหักบัญชี

การปฏิบัติงานที่สำนักหักบัญชี (ต่อ)

ศูนย์วิทยุรักษาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 1

ตัวอย่าง รายการประกอบใบนำส่งเช็ค

ธนาคารแห่งประเทศไทย

รายการประกอบใบนำส่งเช็ค

ธนาคาร ไทยพาณิชย์ จำกัด

เช็คเลขที่	จำนวนเงิน
3456712	45,000.00
3485434	150,000.00
2798431	2,000.00
2351682	300,000.00
รวมบาท	497,000.00

วันที่ 18 ก.ค. 2528

นส. 408/2526.2.2,000 ถ.

รูปที่ 2

ตัวอย่าง ใบนำส่งเช็ค (ในระบบที่ไฮโปคลับ)

ธนาคารแห่งประเทศไทย

วันที่ 16 ก.ค. 2528

ใบนำส่งเช็ค

ครั้งที่ 1

ธนาคารแห่งประเทศไทยนำส่งเช็คเพื่อหักบัญชี

ธนาคาร ไทยพาณิชย์ จำกัด

แผ่นที่	จำนวนเช็ค	จำนวนเงิน		
1	4	497	000	.00
2				
3				
4				
5				
	4	497	000	.00

ลงนาม

ผู้รับเช็ค

รูปที่ 3

ตัวอย่าง ใบสรุปผลการนำส่งเช็ค (ในระบบที่ใช้ในปัจจุบัน)

ธนาคารแห่งประเทศไทย

วันที่ 16 ก.ค. 2528

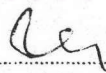
ใบสรุปผลการนำส่งเช็ค

เวลา 13.00 น.

ธนาคารแห่งประเทศไทยนำส่งเช็คเพื่อหักบัญชี
ธนาคาร ไทยพาณิชย์ จำกัด

ครั้งที่	จำนวนเช็ค	จำนวนเงิน		
1	4	497	000	.-
2				
3				
รวม	4	497	000	.-

ลงนาม

ผู้แทนธนาคารแห่งประเทศไทย

ธนาคาร ตัวอย่าง จำกัด

ตกลงการหักบัญชี

วันที่ xx/xx/xx
ลูกหนี้เวลา 10.00 น.
เจ้าหนี้

จำนวน เช็ค	จำนวนเงิน	ชื่อนามธนาคาร	จำนวน เช็ค	จำนวนเงิน
510	111,000.00	- ธนาคารแห่งประเทศไทย	120	104,000,000.00
430	455,000.00	- ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด	140	965,000.00
212	350,000.00	40 ธนาคารเอเชีย จำกัด	357	2,000,000.00
435	120,780,000.50	50 ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด	439	4,000,000.00
150	57,000.00	- ธนาคารกรุงเทพ จำกัด	745	2,500,000.00
986	573,500.00	- ธนาคารกรุงเทพ จำกัด	1258	41,350,000.00
112	124,200.00	- ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด	1360	9,005,000.00
423	50,975.00	- ธนาคารกสิกรไทย	972	20,672,000.00
141	95,000.00	- ธนาคารแหลมทอง จำกัด	518	10,189,300.50
152	860,000.00	- สหธนาคาร จำกัด	125	542,600.00
160	43,000.00	- ธนาคารไทยธน จำกัด	359	775,000.00
79	128,000.00	- ธนาคารกรุงเทพ จำกัด	148	1,440,000.00
50	47,000.00	- ธนาคารศรีนคร จำกัด	120	4,089,500.00
149	83,700.00	- ธนาคารทหารไทย จำกัด	127	600,000.00
262	97,200.00	- ธนาคารเอเชียทรี จำกัด	250	8,089,000.10
105	206,500.00	- ธนาคารกรุงไทย จำกัด	135	17,530,000.00
124	498,300.00	- ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้	335	2,500,000.00
51	175,000.00	20 ธนาคารชาร์เคอร์รี่	60	3,000,000.00
62	50,630.00	- ธนาคารเมอร์แคนไทล์ จำกัด	75	4,670,000.00
42	45,400.00	- ธนาคารแห่งอินโดจีนและสอซ	30	1,289,000.00
59	2,000.00	- ธนาคารสากลพาณิชย์แห่งประเทศไทย	87	5,000,000.00
120	38,400.00	- ธนาคารซีไอที จำกัด	200	620,000.00
112	59,000.00	- ธนาคารกวางตุ้ง จำกัด	21	480,000.00
235	73,200.00	- ธนาคารการค้อเวอร์ซิตี จำกัด	129	655,300.00
172	9,000.00	- ธนาคารเซสมันแนคตัน	31	660,000.00
110	45,000.00	- ธนาคารแห่งอเมริกา	145	14,040,000.00
115	26,780.00	- ธนาคารมิชเชอ จำกัด	87	1,850,000.00
112	12,130.00	- ธนาคารแห่งโคเกีย จำกัด	16	3,690,000.00
215	23,200.00	- ธนาคารสหมาลาอิน จำกัด	27	1,450,000.00
25	17,000.00	- ธนาคารออมสิน (ฝ่ายการธนาคาร)	30	343,600.00
30	16,900.00	- ธนาคารยูโรเบียน เอเชีย	12	1,890,000.00
41	15,500.00	- ธนาคารอาคารสงเคราะห์	10	276,412,875
	187,104,501.10			208,588,929.35
	21,484,428.25	ผู้แทนธนาคาร เจ้าหนี้/ลูกหนี้		
	208,588,929.35	รวม		208,588,929.35

ผู้แทนธนาคาร
 เจ้าหนี้จำนวน 21,484,428.25 บาท   ลูกหนี้จำนวน ..... บาท
 ถูกต้องแล้ว .....   ถูกต้องแล้ว .....
 พนักงานหักบัญชี   พนักงานหักบัญชี

รูปที่ 5

ตัวอย่าง จบพิสูจน์การหักบัญชี

สำนักหักบัญชี		งบพิสูจน์การหักบัญชี		งบพิสูจน์การหักบัญชี	
บัญชี	จำนวนเงิน	จำนวน	จำนวน	จำนวนเงิน	จำนวนเงิน
123 885 535 63	486 277 494 49	1 231	1. ธนาคารแห่งประเทศไทย	1 212	3 22 891 958 86
138 104 330 16	95 646 975 51	10 886	2. ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด	10 419	8 18 347 645 30
	839 840 671 30	3 071	3. ธนาคารเอชบี จำกัด	3 798	8 34 859 135 19
711 644 662 67	302 140 981 36	5 122	4. ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด	4 965	2 31 496 926 9
837 688 330	3 169 188 1630	3 977	5. ธนาคารกรุงเทวาพาณิชย์การ จำกัด	3 732	3 10 44 193 31
	2 833 148 788 48	8 918	6. ธนาคารกรุงเทพ จำกัด	8 735	4 77 169 8
	669 786 677 83	9 831	7. ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด	10 104	9 24 33 9 12 58
	1 469 911 677 19	8 374	8. ธนาคารกรุงไทย จำกัด	8 069	1 68 536 44 733
	74 349 818 21	7 03	9. ธนาคารเมืองไทย จำกัด	8 21	8 2 88 4 1 2 99
20 718 662 09	171 503 262 68	3 502	10. ธนาคารสหธนาคาร จำกัด	2 838	1 80 824 902 59
34 515 05 23 4	360 170 820 17	2 537	11. ธนาคารไทยทน จำกัด	2 773	3 25 655 467 83
	397 857 865 29	4 761	12. ธนาคารมหานคร จำกัด	6 763	4 80 131 926 04
	21 452 633 709	1 274	13. ธนาคารกรุงเทพ จำกัด	1 459	3 17 656 851 50
	5 68 998 576 18	7 496	14. ธนาคารนครินทร์ จำกัด	7 345	5 74 71 810 44
377 10 159 28	600 306 864 77	4 784	15. ธนาคารทหารไทย จำกัด	3 839	5 68 996 69 489
	339 51 26 25	1 812	16. ธนาคารเคซีที จำกัด	2 319	1 12 800 808 80
388 23 063 87	730 391 167 94	7 138	17. ธนาคารกรุงไทย จำกัด	7 112	7 19 168 11 407
	82 173 751 27	7 47	18. ธนาคารออมสิน จำกัด	8 34	9 2 08 7 31 16
	51 580 570 01	8 17	19. ธนาคารพาณิชย์ จำกัด	1 154	60 90 4 178 47
	190 964 445 91	2 59	20. ธนาคารเมืองนครไทย จำกัด	1 86	19 6 336 446 32
	198 094 060 65	3 92	21. ธนาคารอินโดจีน	5 19	8 19 996 908 30
492 079 144	16 707 503 55	1 80	22. ธนาคารสากลพาณิชย์แห่งประเทศไทย	1 66	11 78 6 71 2 11
	5 191 346 54	1 71	23. ธนาคารวิไล จำกัด	2 63	6 05 8 08 1 92
397 4 513 19	23 274 25 14	1 61	24. ธนาคารกรุงศรี จำกัด	2 59	19 39 9 74 0 95
50 75 944 13	46 729 645 39	2 78	25. ธนาคารการคลังเอเซีย จำกัด	4 19	4 1 65 3 70 1 24
118 008 892 28	427 624 772 81	5 96	26. ธนาคารเชมเปญสแตน	9 06	309 81 6 180 23
148 255 903 70	497 282 807 01	6 48	27. ธนาคารแห่งอเมริกา	5 17	28 9 626 90 331
638 21 110 11	288 853 650 68	5 23	28. ธนาคารมิตร จำกัด	5 62	2 25 0 32 3 40 57
54 917 472 12	41 336 583 53	5 51	29. ธนาคารแห่งชาติไทย จำกัด	3 21	35 8 44 8 3 63 41
51 81 205 64	72 795 17 84	1 58	30. ธนาคารสหพาณิชย์ จำกัด	2 05	67 61 4 3 66 20
38 693 377 24	111 209 74 89 8	3 33	31. ธนาคารยูโรเชียน จำกัด	4 63	77 51 63 74 74
	133 975 475 17	4 13	32. ธนาคารออมสิน (ฝ่ายธนาคาร)	5 25	173 22 7 69 889
	38 005 21 25 8	9 3	33. ธนาคารอาคารสงเคราะห์	4 26	57 00 4 75 1 93
908 585 368 79	1 839 518 489 44		รวม		1 839 518 489 44
908 585 368 79					908 585 368 79

รูปที่ 6
ตัวอย่าง ใบคืนเช็ค
(ด้านหน้า)

ธนาคารแห่งประเทศไทย
BANK OF THAILAND
ใบคืนเช็ค Cheque Returned

กรุงเทพฯ
Bangkok,

เช็คเลขที่
Cheque No.

จำนวนเงิน
Amount

เช็คคืนโดยเหตุผล ตามหมายเลขข้างล่างซึ่งมีคำอธิบายด้านหลัง
Cheque returned for reason as per symbol below
with explanation on the reverse side

หมายเลข Symbol

คำอธิบายเพิ่มเติม Additional Explanation

ผู้มีอำนาจลงนาม
Authorized Signature

นน. 004/2527.1.50 ล.

(ด้านหลัง)

คำอธิบายหมายเลข EXPLANATION OF SYMBOLS

หมายเลข

1. เงินในบัญชีไม่พอจ่าย
2. โปรดติดต่อผู้สั่งจ่าย
3. ยังไม่มีการตกลงกับธนาคาร
4. บัญชีปิดแล้ว
5. เช็คลงวันที่ล่วงหน้า
6. เช็คเกินกำหนดการจ่ายเงิน
7. จำนวนเงินที่เป็นตัวอักษรและตัวเลขไม่ตรงกัน
8. ยังรอเรียกเก็บเงินอยู่ โปรดนำมาชนใหม่
9. โปรดให้ผู้สั่งจ่ายลงนามเต็มถ้ามีการแก้ไข
10. ลายมือของผู้สั่งจ่ายไม่เหมือนตัวอย่างที่ให้ไว้
11. ลายมือของผู้สั่งจ่ายไม่สมบูรณ์
12. ลายมือของผู้สั่งจ่ายไม่มี
13. โปรดประทับตราของผู้สั่งจ่าย
14. โปรดให้ผู้รับเงินสลักหลัง
15. การสลักหลังไม่ถูกต้อง
16. ขอให้ธนาคารรับรองการสลักหลัง
17. โปรดรับรองการเข้าบัญชีของผู้รับเงิน
18. มีคำสั่งให้ระงับการจ่าย
19. เช็คชำรุด
20. เช็คเขียนสั่งจ่ายไม่ถูกต้อง
21. เช็คค้างจังหวัด โปรดนำส่งเพื่อเรียกเก็บ
22. ไม่มีบัญชี
23. ผู้สั่งจ่ายมีถิ่นที่อยู่ต่างประเทศ
โปรดทำ ตป. ประกอบ เช็คด้วย
24. โปรดรับรอง "เข้าบัญชี ..... แล้ว"
25. การสลักหลังด้วยลายพิมพ์หมึกไม่มั่นคง
26. โปรดสลักหลังด้วยหมึก
27. เช็คปลอม
28. ผู้สั่งจ่ายถึงแก่กรรม

Symbol

1. Insufficient funds
2. Refer to drawer
3. Not arranged for
4. Account closed
5. Post dated
6. Out of date
7. Words and figures differ
8. Effects not cleared, please present again
9. Alteration requires drawer's full signature
10. Drawer's Signature irregular
11. Drawer's signature incomplete
12. Drawer's signature required
13. Drawer's seal required
14. Payee's endorsement required
15. Endorsement irregular
16. Endorsement requires bank's confirmation
17. Please confirm payee's account credited
18. Payment stopped
19. Cheque mutilated
20. Cheque irregularly drawn
21. Upcountry cheque, please send for collection
22. No account
23. Drawer is non resident, E.C. required
24. Please confirm ".....'s account credited"
25. Finger print not acceptable as endorsement
26. Please endorse in ink
27. Forged cheque
28. Drawer deceased

การปฏิบัติงานที่สาขา เมื่อสิ้นระยะเวลาในการส่งเช็คจากสาขาถึงสำนักงานใหญ่ พนักงานรับฝากที่สาขาจะลดยอดเงินฝากกับตัวเช็คให้ตรงกัน และทำหลักฐานแสดงยอดรวมไว้ พนักงานแผนกเรียกเก็บเงินจะแยกเช็คของธนาคารอื่นออกเป็นรายธนาคาร และเช็คของธนาคารเองแต่ต่างสาขาออกเป็นรายสาขา พร้อมกับเก็บยอดจำนวนเงินจำนวนฉบับของแต่ละชุดของเช็คที่แยกแล้วนั้น เพื่อนำส่งสำนักงานใหญ่

พนักงานแผนกเรียกเก็บเงินที่สำนักงานใหญ่จะตรวจสอบยอดรวมให้ถูกต้อง และหายอดรวมรายธนาคารพร้อมกับทำเอกสารใบนำส่งเช็ค และสรุปยอดเช็คที่ส่งออกไปเรียกเก็บ (Out Clearing Cheque) ทั้งหมดส่งสำนักหักบัญชี

ผู้แทนธนาคารผู้นำเช็คมาแลกเปลี่ยน ณ สำนักหักบัญชีจะรวบรวมเช็คส่งออกเข้าไว้ด้วยกันตามรายธนาคารที่จะส่งไปเรียกเก็บเช็คแต่ละชุด (Batch) จะต้องแสดงรายละเอียดเลขที่เช็คและจำนวนเงินแต่ละฉบับไว้ใน "รายการประกอบใบนำส่งเช็ค" (ดังรูปที่ 1) ซึ่งจะติดไว้ด้านหน้าเช็คแต่ละชุด นอกจากนี้จะต้องบวกรวมจำนวนฉบับ และยอดจำนวนเงินรวมของเช็คของแต่ละธนาคาร แล้วแจ้งลงใน "ใบนำส่งเช็ค" (ดังรูปที่ 2) ซึ่งต้องทำเป็นคู่ฉบับแนบติดไว้หน้าเช็คเป็นรายธนาคาร เมื่อถึงเวลาแลกเปลี่ยนเช็ค ผู้แทนธนาคารจะแลกเปลี่ยนเช็คพร้อมด้วยใบนำส่งเช็คของธนาคารใด ก็จะมอบให้ผู้แทนของธนาคารนั้นโดยส่งที่โต๊ะของแต่ละธนาคาร ผู้แทนธนาคารเมื่อรับเช็คของธนาคารตนเข้ามา จะตรวจสอบจำนวนฉบับและยอดเงินรวมของเช็คทั้งหมด ให้ตรงกับใบนำส่งเช็คโดยการบวกรวมอีกครั้ง เมื่อถูกต้องแล้ว จะเซ็นชื่อรับรองในคู่ฉบับใบนำส่งเช็ค แล้วส่งคืนผู้แทนธนาคารที่นำส่ง นอกจากนี้แล้วยังจะตรวจความสมบูรณ์ของการขีดคร่อมเฉพาะของเช็คทุกฉบับด้วย เมื่อเวลาที่กำหนดไว้เพื่อการแลกเปลี่ยนเช็คสิ้นสุดลงให้พนักงานหักบัญชีประกาศการหักบัญชีขึ้น ผู้แทนธนาคารที่นำเช็คมาแลกเปลี่ยนจะนำ "ใบสรุปผลการนำส่งเช็ค" (ดังรูปที่ 3) แสดงยอดรวมจำนวนฉบับและยอดเงินรวมของเช็คที่ได้นำมาแลกเปลี่ยนทั้งหมดส่งให้ผู้แทนธนาคารผู้รับเช็ค และให้กรอกยอดเงินรวมของเช็คและยอดรวมจำนวนฉบับของเช็คธนาคารอื่นที่ตนเป็นเจ้าของหนี้ใน "ดุลการหักบัญชี" ตามแบบที่กำหนด (ดังรูปที่ 4) พร้อมทั้งแสดงยอดเงินรวมไว้ ดุลการหักบัญชีนี้ให้คู่ฉบับด้วย ให้ผู้แทนธนาคารที่รับเช็คไว้ตรวจสอบจำนวนฉบับและยอดเงินรวมเช็คธนาคารของตนทั้งหมด โดยการบวกรวมตามใบนำส่งเช็คกับใบสรุปผลการนำส่งเช็ค ในการตรวจสอบจำนวนฉบับและยอดเงินรวม

แต่ละขั้นตอนโดยปกติจะใช้ เครื่องบวก เลขพิมพ์แบบ วงซึ่งสามารถแสดงยอดจำนวนรายการ ในการบวก (ซึ่งหมายถึงจำนวนฉบับของเช็ค) และยอดจำนวนเงินรวมเพื่อใช้ตรวจสอบยอด ยอด เมื่อได้ตรวจสอบถูกต้องแล้วให้กรอกรายการยอดรวมจำนวนฉบับ และยอดเงินรวมเช็คธนาคาร ของตนที่ตนเป็นลูกหนี้ธนาคารอื่นในดุลการหักบัญชีทันที แล้วออกดุลการเป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ พร้อมกับลงนามรับรอง เสร็จแล้วให้ยื่นคู่ฉบับดุลการหักบัญชีที่ได้ลงนามรับรองแล้วต่อพนักงาน หักบัญชี

จากคู่ฉบับดุลการหักบัญชี ให้พนักงานหักบัญชีทำ "จบพิสูจน์การหักบัญชี" ตามแบบที่ กำหนด (ดังรูปที่ 5) เมื่อปรากฏว่าการหักบัญชีถูกต้องแล้ว ให้พนักงานหักบัญชีรับรองยอดเงิน ที่แต่ละธนาคารเป็นลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ต่อสำนักหักบัญชีในคู่ฉบับดุลการหักบัญชีของแต่ละธนาคาร และมอบคู่ฉบับนั้นให้แก่ผู้แทนธนาคารโดยแลกเปลี่ยนกับต้นฉบับที่ผู้แทนธนาคารได้รับรองแล้ว การชำระดุลการหักบัญชีกระทำผ่านบัญชี เงินฝากของธนาคารพาณิชย์ที่ธนาคารแห่งประเทศไทย โดยวิธีหักบัญชี เงินฝากของธนาคารที่เสียดุล และเพิ่มยอดบัญชีเงินฝากแก่ธนาคารที่ได้ดุล ยอดเงินที่หักหรือเพิ่มยอดให้นี้เป็นยอดการเสียดุล (สุทธิ) หรือการได้ดุล (สุทธิ) ของธนาคาร นั้น ๆ จำนวนรายการทางบัญชีที่เกิดขึ้นในการชำระบัญชีของสำนักหักบัญชีลักษณะนี้ จึงเท่ากับ จำนวนธนาคารสมาชิก

การหักบัญชีรอบเช็คคืน เกิดขึ้นหลังจากการหักบัญชีประจำวันได้สิ้นสุดลง และผู้แทน ธนาคารได้นำเช็คกลับคืนไปยังธนาคารของตนเพื่อลงบัญชี หากปรากฏว่าหลังจากตรวจสอบ ความสมบูรณ์แล้วมีเช็คที่ล่าเป็นต้องส่งคืนด้วยเหตุผลใด ๆ ก็ตาม ธนาคารที่คืนเช็คจะต้องนำ กลับไปที่สำนักหักบัญชีภายในเวลา 9.00 น. ของวันทำการถัดไป พร้อมกับบันทึกแจ้ง เหตุผล การคืนเช็ค (ดังรูปที่ 6) แนบติดเช็คคืนทุกฉบับ เช็คที่มีได้คืนกลับตามกำหนดนี้ถือว่าเป็นเช็ค ที่ได้รับการชำระเงินแล้ว วิธีการคืนเช็คกระทำโดยการนำเช็คมาหักบัญชีที่สำนักหักบัญชี ผู้แทนธนาคารจะดำเนินการเช่นเดียวกับการหักบัญชีรอบธรรมดาทุกประการ วันไว้แต่ว่าไม่ต้อง ทำใบสรุปผลการนำส่งเช็ค เพราะมีการนำส่งเพียงครั้งเดียว ผู้แทนธนาคารจะต้องทำการ แลกเปลี่ยนเช็คระหว่างกัน และยื่นดุลการหักบัญชีเช็คคืนต่อพนักงานหักบัญชี ให้เสร็จสิ้นภายใน เวลาไม่เกิน 45 นาที นับจากเวลา 9.00 น. สำนักหักบัญชีมีภาระที่จะต้องรวบรวมทำ รายงานเช็คที่คืนด้วยเหตุผลไม่มีเงินในบัญชี ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจำนวนเช็คคืน จำนวนเงิน

ตาม เช็ค และ เหตุผลที่คืน เพื่อแจ้งให้ธนาคารสมาชิกทราบ เดือนละ ครั้ง เพื่อแก้ปัญหา เรื่อง เช็คคืน
ในกรณีไม่มีเงินให้ปล่อยลงจนหมดไป

6. ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดที่เกิดขึ้นกับระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารที่เป็นอยู่

ในการปฏิบัติงานตามระบบงานใดก็ตามมักจะ เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ ซึ่งปัญหาเหล่านี้
สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ

6.1 ปัญหาที่ไม่เกี่ยวกับระบบงาน คือ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากผู้ปฏิบัติตามระบบ
งานไม่ถือปฏิบัติตามวิธีการหรือขั้นตอนที่กำหนดไว้ให้ถูกต้อง เรียบร้อยในแต่ละขั้นตอนเสียก่อน
หรือปัญหาที่เกิดจากการไม่ได้ใช้ความระมัดระวังในการปฏิบัติงานอย่างเพียงพอ ก่อให้เกิดความ
ผิดพลาดเสียหายบ่อย ๆ หรือปัญหาที่เกิดจากการใช้ผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งขาดคุณสมบัติที่เหมาะสม
เพียงพอ ตัวอย่างของปัญหาเหล่านี้ได้แก่

- การที่ธนาคารสมาชิกสำนักหักบัญชีไม่รักษาระเบียบเกี่ยวกับ เวลาในการ
มาแลกเปลี่ยนเช็คโดยเคร่งครัด ทำให้เกิดความวุ่นวายต่อการปฏิบัติงานทั้งระบบ เพราะการ
ไม่ได้รับความร่วมมือด้วยดีจากธนาคารสมาชิกใดสมาชิกหนึ่ง จะมีผลกระทบต่อระบบงานทั้งระบบ
เนื่องจากการดำเนินการหักบัญชีจะดำเนินการไปได้ก็ต้องดำเนินการพร้อม ๆ กันไปทั้งระบบ

- การที่ธนาคารสมาชิกไม่ได้ทำการรวบรวม เช็คและสลิปยอดให้ถูกต้องก่อนที่
จะนำมาแลกเปลี่ยนที่สำนักหักบัญชี อาจเป็นเพราะต่างพยายามขยายเวลาการรับฝากเงินตาม
เช็คที่จะต้องส่งเข้า เรียกเก็บออกไป เพื่อเป็นการบริการลูกค้ามากเกินไป จนทำให้ไม่มีเวลาพอ
ที่จะรวบรวม เช็คและสลิปยอดให้ถูกต้องก่อนที่จะนำส่งสำนักหักบัญชี

- การที่ธนาคารสมาชิกแต่งตั้งผู้แทนมาประจำสำนักหักบัญชีไม่มีสมรรถภาพเท่าที่
ควร เช่น แต่งตั้งพนักงานที่ไม่มีความชำนาญในการใช้ เครื่องคำนวณเลข หรือทำงานล่าช้าเพราะบ่อย ๆ
มาเป็นผู้แทนธนาคาร เป็นต้น เป็นปัญหาเกี่ยวกับบุคคลผู้ปฏิบัติงาน

6.2 ปัญหาที่เกี่ยวกับระบบงาน เกิดขึ้นจากการกำหนดขั้นตอนและวิธีปฏิบัติงานในระบบ
ซึ่งแบบของระบบงานหนึ่ง ๆ ย่อมมีความเหมาะสมกับสภาพเหตุการณ์แวดล้อมหนึ่งในแต่ละขณะ เวลา
และแต่ละขนาดปริมาณงาน

สืบเนื่องมาจากการขยายตัวของเศรษฐกิจ ทำให้ปริมาณรายการการโอนเงินระหว่างกันมีมากขึ้น ประชาชนนิยมใช้ตราสารการโอนเงินแพร่หลายขึ้น ปริมาณรายการการเรียกเก็บเงินตามตราสารการโอนเงินและเช็คผ่านสำนักหักบัญชีจึงเพิ่มมากขึ้นด้วย ทำให้ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารที่สำนักหักบัญชีตามที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเกิดปัญหาและข้อจำกัดต่าง ๆ ดังนี้

6.2.1 ปัญหาเกี่ยวกับหลักการที่ธนาคารสมาชิกยึดถือ เป็นหลักในการแลกเปลี่ยนเช็ค โดยที่ธนาคารสมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่ยอมรับหลักการที่ให้มีการแลกเปลี่ยนเช็คโดยให้รับยอดกันทันที ต้องมีการบวกทวนใหม่อีกครั้งหนึ่ง หลังจากการรับเช็ครับเข้าจากธนาคารอื่นแล้ว ทำให้การหักบัญชีระหว่างธนาคารต้องล่าช้า เพราะรอผลจากการบวกทวนใหม่เสียก่อน

6.2.2 ปัญหาเกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติงานซึ่งมีมาก ทำให้ต้องเสียเวลาในการปฏิบัติงานมาก คือ

ก) ขั้นตอนการตรวจสอบยืนยันยอด ต้องทำทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงมือรับ-ส่งเช็ค ซึ่งโดยปกติจะใช้เครื่องคำนวณเลขบวกยอดคำนวณเงินและจำนวนฉบับของเช็ค ซึ่งเป็นงานที่ทำซ้ำซ้อน เช็คฉบับเดียวกันนั้นต้องถูกบวกหลายหนหลายมือ เช่น ถ้าธนาคารผู้รับเช็ค เข้าบัญชีจะต้องบวกยอดครั้งหนึ่งก่อนส่งเข้าสำนักงานใหญ่เพื่อเรียกเก็บ สำนักงานใหญ่ต้องบวกเลขยอดเช็คที่รับเข้าจากสาขาแต่ละแห่ง และต้องบวกยอดสรุปรวมเพื่อส่งธนาคารผู้จ่ายเงิน ณ สำนักหักบัญชีธนาคารผู้จ่ายเงินเจ้าของเช็คจะต้องบวกเลขเมื่อรับมอบเช็คจากธนาคารผู้รับเงินต่าง ๆ อีกครั้งหนึ่ง เมื่อการหักบัญชีเสร็จสิ้นลง ผู้แทนธนาคารต่าง ๆ ก็รับเช็ครับเข้าจากสำนักหักบัญชี กลับสำนักงานใหญ่ของตน ซึ่งต้องมีการบวกสรุปยอดแยกเช็คออกตามรายสาขาธนาคารเจ้าของเช็ค กระทบยอดรวมกับยอดที่ผู้แทนธนาคารส่งมาให้จากสำนักหักบัญชี นอกจากนั้น แต่ละสาขาธนาคารที่รับเช็ครับเข้าจากสำนักหักบัญชีต่อจากสำนักงานใหญ่ก็ต้องบวกยอดการรับเช็คกับยอดที่ส่งมาจากสำนักงานใหญ่ จะเห็นได้ว่าเช็คแต่ละฉบับจะจบขั้นตอนการเรียกเก็บเงินจริง ๆ ก็ต้องถูกบวกผ่านมือมานับครั้งไม่ถ้วน ซึ่งทำให้การปฏิบัติงานล่าช้าและเสียเวลามาก

ข) ขั้นตอนการพิมพ์เลขที่เช็คพร้อมจำนวนเงินของเช็คในรายการประกอบใบนำส่งเช็คเป็นรายธนาคาร ทำให้เสียเวลามากเพราะเช็คทุกฉบับที่ส่งเข้า เรียกเก็บจะต้องมีรายละเอียด ซึ่งต้องใช้พนักงานในการพิมพ์รายละเอียดดังกล่าว

ค) ปัญหาเกี่ยวกับช่วงระยะเวลาที่จำเป็นจะต้องตัดยอดการนำส่งเช็คที่รับเข้า เข้าทำการเรียกเก็บ คือทำให้ลูกค้าที่นำเช็คธนาคารอื่นมาเข้าบัญชีหลังเวลา 10.30 น. สำหรับสาขาที่อยู่ไกล และหลังเวลาประมาณ 11.30 น. สำหรับสาขาที่อยู่ใกล้ต้องรอจนถึงวันที่ 3 หลังจากนำเช็คเข้าฝากแล้วจึงจะทราบว่าเช็คผ่านบัญชีหรือไม่

ง) ปัญหาการที่พนักงาน โดยเฉพาะที่สาขาธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็ค ซึ่งเป็นปลายทางของระบบการเรียกเก็บเงิน จะต้องอยู่ทำงานล่วงเวลา เนื่องจากกว่าเช็คจะผ่านขั้นตอนต่าง ๆ จนถึงมือสาขาธนาคารผู้จ่ายเงินก็เป็นเวลาบ่ายมากแล้ว และสาขาธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็คจะต้องทำการตรวจสอบลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายว่าตรงตามตัวอย่างที่ให้ไว้หรือไม่ ตรวจสอบความสมบูรณ์ของเช็คในเรื่องอื่น ๆ เช่น วันที่ของเช็คต้องถูกต้องสมบูรณ์ไม่เป็นเช็คลงวันที่ล่วงหน้า หรือเช็คพันกำหนดการจ่ายเงิน จำนวนเงินตามเช็คที่เป็นตัวเลขและตัวอักษรต้องตรงกัน เช็คเขียนส่งจ่ายถูกต้อง การลັกหลัง (หากมี) ถูกต้อง เช็คต้องไม่ถูกขีดคร่อมซ้อนกันมากกว่า 1 ธนาคาร ต้องไม่เป็นเช็คระงับการจ่ายเงิน (เช็คอายัด) ฯลฯ นอกจากนี้ต้องตรวจสอบว่ายอดเงินคงเหลือในบัญชีมีพอจ่ายเงินตามเช็คนั้นหรือไม่ หากมีก็จะทำการหักบัญชีในกรณีพบว่าเช็คบกพร่อง จำเป็นต้องคืนเช็ค ก็ต้องรวบรวมรวมจัดทำใบคืนเช็คแนบพร้อมเหตุผลการคืนเช็ค ส่งกลับไปให้สำนักงานใหญ่เพื่อรวบรวมนำไปเข้าการหักบัญชีรอบเช็คคืนในเช้าวันรุ่งขึ้นที่สำนักหักบัญชี

จะเห็นว่ากิจกรรมที่สาขาธนาคารจะต้องทำมีมาก หลังจากรับเช็คเข้าจากสำนักหักบัญชีต่อจากสำนักงานใหญ่ ดังนั้น พนักงานของสาขาธนาคารจึงจำเป็นต้องอยู่ทำงานล่วงเวลามาก

6.2.3 ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานแข่งกับเวลา เนื่องจากปริมาณเช็คเพิ่มขึ้นในอัตราที่ค่อนข้างสูง มีการเปิดสาขาใหม่ ๆ ของธนาคารพาณิชย์เพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากตัวเลขสถิติปริมาณเช็คที่ส่งเข้า เรียกเก็บเงินผ่านสำนักหักบัญชีกรุงเทพฯ ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาดังนี้

ตารางที่ 1

ตารางแสดงสถิติปริมาณเชื้คผ่านสำนักหักบัญชี

สำหรับปี พ.ศ. 2517 ถึง 2527

ปี พ.ศ.	จำนวนเชื้คต่อปี	อัตราการเพิ่มขึ้น จากปีก่อน (%)	จำนวนเชื้คถ้วนเฉลี่ย	
			ต่อเดือน ¹	ต่อวัน ²
2517	15,357,884	-	1,279,823	61,916
2518	17,763,473	15.66	1,480,289	71,615
2519	20,111,034	13.22	1,675,919	81,079
2520	22,119,452	9.99	1,843,287	89,176
2521	24,457,453	10.57	2,038,121	98,602
2522	26,795,400	9.56	2,232,950	108,028
2523	27,224,003	1.60	2,268,667	109,756
2524	29,417,935	8.06	2,451,494	118,601
2525	31,111,953	5.76	2,592,663	125,431
2526	33,838,712	8.77	2,819,892	136,424
2527	34,739,466	2.67	2,894,955	140,055

ที่มา : สำนักหักบัญชี กรุงเทพมหานคร

¹ จำนวนเชื้คถ้วนเฉลี่ยต่อเดือน = จำนวนเชื้คต่อปี/12

² จำนวนเชื้คถ้วนเฉลี่ยต่อวัน = จำนวนเชื้คต่อปี/248 ซึ่งเป็นวันทำการโดยประมาณต่อปี

ไม่รวมวันเสาร์ อาทิตย์และวันหยุดราชการ

จากสถิติตัวเลขข้างต้น แสดงให้เห็นถึงอัตราการเพิ่มขึ้นของปริมาณเห็บ ซึ่งเพิ่มขึ้นในอัตราตัวเฉลี่ยจากปีก่อนประมาณร้อยละ 8.59¹ ซึ่งถ้าหากอัตราการเพิ่มขึ้นคงเพิ่มขึ้นในอัตราเดิมนี้อีก ก็จะสามารถคำนวณพยากรณ์ปริมาณเห็บที่จะส่งเข้าเรียกเก็บเงินผ่านสำนักหักบัญชีในอีก 10 ปีข้างหน้าได้ดังแสดงในตารางที่ 2

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ เป็นค่าเฉลี่ยของอัตราร้อยละที่เพิ่มขึ้นจากปีก่อน

คำนวณจาก (15.66+13.22+9.99+10.57+9.56+1.60+8.06+5.76+8.77+2.67)หารด้วย 10
= 8.59 เปอร์เซ็นต์.

ตารางที่ 2

ตารางแสดงการคำนวณปริมาณเชื้อที่คาดว่าจะผ่านสำนักหักบัญชี

สำหรับปี พ.ศ. 2528-2537

ปี พ.ศ.	จำนวนเชื้อต่อปี	อัตราการเพิ่ม จากปีก่อน (%)	จำนวนเชื้อตัวเฉลี่ย	
			ต่อเดือน	ต่อวัน
2528	37,723,586	8.59	3,143,632	152,086
2529	40,964,042	8.59	3,413,670	165,150
2530	44,482,853	8.59	3,706,904	179,337
2531	48,303,930	8.59	4,025,327	194,742
2532	52,453,237	8.59	4,371,103	211,470
2533	56,958,970	8.59	4,746,580	229,636
2534	61,251,745	8.59	5,154,312	249,361
2535	67,164,809	8.59	5,597,067	270,782
2536	72,934,266	8.59	6,077,855	294,042
2537	79,199,319	8.59	6,599,943	319,300

ที่มา : จากการคำนวณโดยใช้อัตราการเพิ่มขึ้นคงที่ร้อยละ 8.59 จากปีก่อน

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่าปริมาณเอกสารต่อปีเพิ่มเป็น 79,199,319 ฉบับในปี 2537 และจำนวนเช็คต่อวันเฉลี่ยเท่ากับ 319,300 ฉบับ ซึ่งนับว่าเพิ่มขึ้นหลายเท่าตัว นอกจากนี้ ลักษณะการกระจายของเช็คแลกเปลี่ยนในช่วงวันเปิดทำการหลังวันหยุดเปรียบเทียบกับวันทำการปกติแล้ว จะสูงกว่าประมาณ 2-3 เท่าตัว (ดูตารางที่ 3-7) จากปริมาณเช็คแลกเปลี่ยนที่เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน และที่คาดว่าจะจะเป็นในอนาคต ตลอดจนถึงลักษณะการกระจายของเช็คซึ่งมากในช่วงบางวัน ทำให้ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารที่กำลังปฏิบัติอยู่ ไม่สามารถรับกับปริมาณงานดังกล่าวได้

ตารางที่ 3

ตารางแสดงสถิติปริมาณเช็คที่ผ่านสำนักหักบัญชี

ในช่วงวันทำการต่าง ๆ ในรอบสัปดาห์

ระหว่างวันที่ 22 ตุลาคม 2527 - 26 ตุลาคม 2527

วัน	จำนวนเช็ค (ฉบับ) รอบ10.00น. (1)	จำนวนเช็ค (ฉบับ) รอบ13.00น. (2)	จำนวนเช็ค (ฉบับ) รวม (3)	(2)คิดเป็น% ของ(3)
จันทร์ 22 ต.ค. 27	33,939	191,265	225,204	84.93
อังคาร 23 ต.ค. 27		(วันหยุดธนาคาร)		
พุธ 24 ต.ค. 27	17,677	117,837	135,514	86.96
พฤหัสบดี 25 ต.ค. 27	24,260	130,933	155,193	84.37
ศุกร์ 26 ต.ค. 27	14,193	91,062	105,255	86.52

ที่มา : สำนักหักบัญชี กรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 4

ตารางแสดงสถิติปริมาณเช็คที่ผ่านสำนักหักบัญชี

ในช่วงวันทำการต่าง ๆ ในรอบสัปดาห์

ระหว่างวันที่ 12 พฤศจิกายน 2527-16 พฤศจิกายน 2527

วัน	จำนวนเช็ค รอบ10.00น. (1)	จำนวนเช็ค รอบ13.00น. (2)	จำนวนเช็ค รวม	(2)คิดเป็น% ของ(3)
จันทร์ 12 พ.ย. 27	37,394	196,528	233,922	84.02
อังคาร 13 พ.ย. 27	15,327	94,056	109,383	85.99
พุธ 14 พ.ย. 27	11,485	76,875	88,360	87.01
พฤหัสบดี 15 พ.ย. 27	26,184	137,818	164,002	84.04
ศุกร์ 16 พ.ย. 27	14,796	91,922	106,718	86.14

ที่มา : สำนักหักบัญชี กรุงเทพมหานคร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5

ตารางแสดงสถิติปริมาณเช็คที่ผ่านสำนักหักบัญชี

ในช่วงวันทำการต่าง ๆ ในรอบสัปดาห์

ระหว่างวันที่ 3 ธันวาคม 2527 ถึง 7 ธันวาคม 2527

วัน	จำนวนเช็ค (ฉบับ) รอบ10.00น. (1)	จำนวนเช็ค (ฉบับ) รอบ13.00น. (2)	จำนวนเช็ค (ฉบับ) รวม (3)	(2)คิดเป็น% ของ(3)
จันทร์ 3 ธค. 27	22,829	182,637	205,466	88.89
อังคาร 4 ธค. 27	16,515	100,348	116,863	85.87
พุธ 5 ธค. 27	(วันหยุดธนาคาร)			
พฤหัสบดี 6 ธค. 27	25,958	158,378	184,336	85.92
ศุกร์ 7 ธค. 27	15,903	101,743	117,646	86.49

ที่มา : สำนักหักบัญชี กรุงเทพมหานคร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6

ตารางแสดงสถิติปริมาณเช็คที่ผ่านสำนักหักบัญชี

ในช่วงวันทำการต่าง ๆ ในรอบสัปดาห์

ระหว่างวันที่ 10 ธันวาคม 2527 ถึง 14 ธันวาคม 2527

วัน	จำนวนเช็ค (ฉบับ) รอบ10.00น. (1)	จำนวนเช็ค (ฉบับ) รอบ13.00น. (2)	จำนวนเช็ค (ฉบับ) รวม (3)	(2)คิดเป็น% ของ(3)
จันทร์ 10 ธค. 27				
			(วันหยุดธนาคาร)	
อังคาร 11 ธค. 27	30,891	226,603	257,494	88.01
พุธ 12 ธค. 27	21,453	110,917	132,370	83.80
พฤหัสบดี 13 ธค. 27	16,055	87,555	103,610	84.51
ศุกร์ 14 ธค. 27	12,376	84,195	96,571	87.19

ที่มา : สำนักหักบัญชี กรุงเทพมหานคร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 7

: ตารางแสดงสถิติปริมาณเช็คที่ผ่านสำนักหักบัญชี

ในช่วงวันทำการต่าง ๆ ในรอบสัปดาห์

ระหว่างวันที่ 17 ธันวาคม 2527 ถึง 21 ธันวาคม 2527

วัน	จำนวนเช็ค (ฉบับ) รอบ10.00น. (1)	จำนวนเช็ค (ฉบับ) รอบ13.00น. (2)	จำนวนเช็ค (ฉบับ) รวม (3)	(2)คิดเป็น% ของ(3)
จันทร์ 17 ธค. 27	34,692	207,454	242,146	85.68
อังคาร 18 ธค. 27	16,833	105,515	122,348	86.25
พุธ 19 ธค. 27	13,683	82,665	96,348	85.80
พฤหัสบดี 20 ธค. 27	26,595	138,315	164,910	83.88
ศุกร์ 21 ธค. 27	13,919	89,554	103,473	86.55

ที่มา : สำนักหักบัญชี กรุงเทพมหานคร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดยที่การปฏิบัติงานหักบัญชีระหว่างธนาคารตามปริมาณงานปัจจุบัน ธนาคารสมาชิก ต้องใช้พนักงานปฏิบัติงานทางด้านเงินฝากเพิ่มมากขึ้น บางครั้งจำเป็นต้องยืดเวลาออกไป เกิดปัญหาการทำงานเสร็จไม่ทันตามกำหนดเวลา ทำให้ลักษณะการปฏิบัติงานของพนักงานเป็น การปฏิบัติงานแข่งกับเวลา โอกาสที่จะเกิดความผิดพลาดมีมากขึ้น การขอแก้ไขดุลการหักบัญชี ในภายหลังก็มากขึ้นด้วย การหักบัญชีล่าช้าไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

6.2.4 ปัญหาเกี่ยวกับขนาดและลักษณะของเช็คที่ธนาคารสมาชิกใช้อยู่ใน ขณะนี้ ไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน รูปแบบก็ต่างกัน เช่นเช็คบางธนาคารขนาดเล็กและบาง บางธนาคารขนาดใหญ่และหนา ปกติสำนักงานใหญ่หรือสาขาธนาคารหนึ่ง ๆ ย่อมมีเช็คหน้าฝาก เข้าบัญชีลูกค้าซึ่งต้องส่งเรียกเก็บมากกว่า 1 ธนาคาร ดังนั้น เช็คในแต่ละชุดของตนที่จะส่ง เข้าเรียกเก็บจึงมีขนาดสั้น ๆ ยาว ๆ หนาบางไม่เท่ากัน นอกจากนี้ ช่องจำนวนเงินที่เป็น ตัวเลขจะอยู่ได้หลายแห่งบนเช็ค ทำให้การปฏิบัติงานไม่สะดวกรวดเร็วเท่าที่ควร

6.3 ปัญหาเกี่ยวกับพนักงานและอุปกรณ์ที่ใช้

6.3.1 การใช้พนักงานปฏิบัติงาน เกี่ยวกับการหักบัญชีและใช้เครื่องคำนวณเลข ในการคำนวณหายอดจำนวนเช็คและจำนวนเงินรวม ก่อให้เกิดข้อผิดพลาดได้ง่าย เป็นการ ปฏิบัติงานแบบที่ใช้บุคคลปฏิบัติ ซึ่งต้องใช้สมาธิและความตั้งใจของผู้ปฏิบัติงาน และเมื่อมีข้อ ผิดพลาดเกิดขึ้นก็ต้อง เสียเวลามากในการค้นหาข้อผิดพลาดนั้น โดยเฉพาะหากยิ่งพนักงานต้อง ทำงานแข่งกับเวลามากขึ้น โอกาสผิดพลาดย่อมมีมากขึ้นด้วย

6.3.2 การที่พนักงานต้องทำงานอย่างเร่งรัดและอยู่ทำงานนอกเวลา ทำการมากขึ้น ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายต่อสภาพการทำงาน

6.3.3 พนักงานผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นผู้แทนธนาคารสมาชิก จำเป็นต้องมีความชำนาญในการดูเช็คและใช้เครื่องคำนวณเลขสูงมากจึงจะสามารถทำงานให้เสร็จทันเวลาได้

6.3.4 เครื่องจักรและอุปกรณ์ที่ใช้ส่วนใหญ่ใช้เครื่องคำนวณเลขซึ่งมี ประสิทธิภาพจำกัดเพียงการสรุปยอดรวม แต่ไม่สามารถเก็บข้อมูลทำรายงานให้โดยอัตโนมัติได้

6.3.5 การเพิ่มจำนวนพนักงาน เพื่อให้รับกับปริมาณเช็คที่เพิ่มขึ้น เป็นปัญหา
ในด้านการบริหารและการควบคุมอย่างมาก และเมื่อปริมาณเช็คเพิ่มมากขึ้นถึงจุดหนึ่ง แล้ว
การเพิ่มจำนวนพนักงานก็ไม่สามารถแก้ปัญหาการทำงานให้เสร็จทันเวลาได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย